

GÖÇ

Feride AKSU TANIK*, Aslı DAVAS**

Öz: Sınırların biçimlendirdiği coğrafyalarda yaşıyoruz. Haklarımız vatandaşlıkla biçimleniyor. İnsanlar o sınırların ötesine geçtiklerinde, vatandaşı olmadıkları bir ülkede tüm haklarından yoksun kalyolarlar. Mümkünse canlılıklarını sürdürebilmek için mücadele ediyorlar. Öznesi oldukları bir hayatı yitirdiklerinde, ötekileştirmenin, ayrımcılığın, sömürünün nesnesi oluyolarlar. Göç dosyası, göç etmek zorunda kalan insanların gerçekliğini gözler önüne seriyor.

Anahtar sözcükler: göç, göçmen, mülteci, haklar

Migration

Abstract: We are living in geographical locations shaped by boundaries. Our rights are shaped by our status of citizenship. When people move beyond boundaries they are deprived of all their rights in another country they are not citizens of. They struggle to survive as far as possible. Having lost a life that they led as subjects they turn into objects of othering, discrimination and exploitation. The migration file reveals the reality of people who have had to migrate.

Key words: migration, migrant, refugee, rights

Toplum ve Hekim dergisi için bir göç sayısı hazırlama fikrinin arka planında kuşkusuz dünyanın ve ülkemizin tanık olduğu bir insanlık krizi var. Özellikle Suriye’de yaşanan savaş ve onun yurtlarından ettiği milyonlarca insanı ilgilendiren bir insanlık krizi. Ama dergimizin bu sayısının yazarlarının bazı ortak özellikleri de var; bir araya gelmeden önce hangi alanda olursa olsun hak savunuculuğu yapmış olmaları, göç ve göçmenlerle ilgili çalışmalar yürütmüş, bu alana gönüllü emek vermiş olmaları. Ama yazarları bir araya getiren bir başka ortak paydaları daha var, Ege, Ondokuz Mayıs, Giresun Üniversitelerindeki işlerine KHK ile son verilmiş olması ve İzmir’de 2017 bahar döneminde “Göç Okulu” adını verdikleri bir eğitim programı düzenlemiş olmaları. İzmir, mültecilerin geldiği, geçtiği, kaldığı, iz bıraktığı kentlerden, Ege Denizi’nin karanlık sularında umut yolculuğuna çıkmadan önceki son uğrak yerlerinden biri. Bu sayıda yer alan tüm makaleler ve bir sonraki sayıda yer alacak göç makaleleri Göç Okulu’nun ilk ürünleri.

Serdar Tekin; Hannah Arendt’in “haklara sahip olma hakkı” kavramıyla tanıştırıyor bizi: Türkiye’nin Suriye savaşından kaçan insanlara kapılarını açmasıyla birlikte “haklara sahip olma hakkı” kavramının da akademik literatürün sınırlarını aşmaya ve sivil/siyasal toplumun diline tahvil olmaya başladığını belirtiyor. Egemen ulus-devletlerden oluşan bir dünyada vatandaşlık dışı bir hak sahasının bulunmadığını, dolayısıyla vatandaşlık kaybının doğrudan doğruya insan haklarının kaybıyla eşdeğer hale geldiğini işaret ediyor. Tekin’in makalesindeki zihin açıcı bir başka kavram da “statüsüzlük” kavramı. Tekin; mültecilerin yaşadığı “statüsüzlük” durumunu; kişinin başkalarından gördüğü muamelenin kendi haklarından ve bu hakların başkalarına getirdiği yükümlülüklerden kaynaklanmaması, aksine başkalarının keyfi

tercihlerine tabi olması olarak tanımlıyor. Önümüzdeki sorunun artık sığınmacıların hayatta kalmasını sağlamak değil, onlarla müşterek bir hayat kurmak sorunu olduğunu, Türkiye toplumunun sığınmacılarla ilişkisinin “hak” kavramı üzerinden tesis edilmesi gerektiğini ifade ediyor.

Cansu Akbaş Demirel; göç alanında kullanılan temel kavramları, dayandıkları hukuki metinlerden hareketle irdeliyor. Kavramlar arasındaki farklılıkların, basit kelime farklılıklarının ötesinde, bunların karşılığı olan statülerin beraberinde getirdiği haklar, yükümlülükler ve bu statülere sahip olmayanların ulaşamadığı hakları göstermesi bakımından büyük önem taşıdığını ifade ediyor. Göç, göçmen, düzenli ve düzensiz göç, belgeli ve belgesiz göçmen, mülteci kavramlarını tanımlıyor. Neden yasadışı, kaçak gibi sıfatların uygun olmadığını açıklıyor. Türkiye’de de kullanılan iltica, geçici koruma kavramları ve mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, geçici korunan/geçici koruma sahibi statüleri ve bunları belirleyen düzenlemeleri ve bu düzenlemelerin göç edenlerin hayatlarındaki karşılıklarını açıklıyor.

Zerrin Kurtoğlu Şahin; mülteciliği modernliğin lanetli armağanı olarak tanımlıyor. Savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan mültecilerin insan haklarından yoksun bırakılmalarının nedenlerini inceliyor. Modern ulus devletlerin ortaya çıkışı ile kitlesel bir olguya dönüşen mülteciliğin nedenleri üzerinde duruyor; insan hakları ve yurttaş hakları arasındaki ilişkiyi analiz ediyor. Yurttaş olmanın, insan olmayı massettiği modern dünyada, insan haklarının gerçek öznelere olmaları gereken mültecilerin, ölümler yaşam arasındaki eşikte yalnızca canlılıklarını sürdürmeye mahkum edilmelerinin nedenini, Agamben’in homo sacer kavramının eşliğinde tartışıyor.

*Prof. Dr., İzmir Dayanışma Akademisi

**Doç. Dr., İzmir Dayanışma Akademisi

Lülüfer Körükmez Kaya; göç ve göçmenliğin, dünyanın sınırlarla bölünmesinin sonucu oluştuğunu, göçmeni ortaya çıkaranın sınırların varlığı olduğunu ifade ediyor. Kimlik, haklar ve mekânı belirleyen hâkim politikanın en önemli aracının sınırlar olduğunu, sınırlar olmasaydı göçmenlerin de olmayacağını, sadece hareketliliğin olacağını belirtiyor. Bu sebeple de vatandaşlığın sınırlandırılmış kimlik olarak tarif edilebileceğini ve eğer sınırlar olmasaydı vatandaşlığın da olmayacağı saptamasını yapıyor. Hâkim vatandaşlık politikalarının ve uygulamalarının analitik çözümlemesini yapabilmek için, göçün önemli bir alan sağladığını ifade ediyor. Vatandaşlığın göçle ilişkili olarak geçirdiği dönüşüm odaklanıyor. (Ulus)-devletlerin, vatandaşlığın dışlayıcı bir mekanizma olması varsayımıyla çelişen ve vatandaşlığın esnemesi olarak tarif edilebilir olan çift vatandaşlık, ikamete bağlı haklar ve düzensiz göçmenlerin hakları gibi yeni statüleri ve hakları irdeliyor. Vatandaşlığın dönüşümünü politik haklar temelinde tartışıyor.

Feride Aksu Tanık; Mültecilerin sağlıklarının tehdit altında olduğunu, çoğunlukla sosyal hakları elde edilebilecekleri bir statülerinin olmadığını belirtiyor. Sağlık hizmetine ihtiyacı olan birinin öncelikle bu gereksinimi algılayıp bakım isteğine dönüştürerek, sağlık hizmeti arayabilmesi ve hizmete erişip kullanabilmesi için sunulan hizmetin yaklaşılabilir, kabul edilebilir, kullanılabilir, karşılığı ödenebilir ve uygun olması gerektiğini vurguluyor. Öte yandan hizmeti kullananların da algılayabilme, arayabilme, ulaşabilme, ödeyebilme, kullanabilme gibi muktedirliklerinin olması gerektiğini ifade ediyor. Sağlık hizmetlerine erişimin sadece teknik değil, sosyal ve politik bir mesele olduğunu ve sağlığın tüm vatandaşlar için hak olarak tanımlandığı bir çerçevede, mültecilere eşit vatandaşlık haklarının tanınacağı koşullarda nitelikli, eşitlikçi, gereksinimleri temel alan bir sağlık hizmetine erişimin ancak sosyal devletin yeniden inşasıyla mümkün olduğunu tartışıyor.

Hanifi Kurt; göçmenlerin medyadaki temsiline odaklanıyor. Geldikleri "ev sahibi" ülkelerde görünür olmaya başladıklarında pek çok ekonomik, sosyal bazen de kültürel sorunların kaynağı olarak görülmeye başladıklarını vurguluyor. Toplumlarda oluşan bu algı nedeniyle, yaşamın neredeyse her alanında ve özellikle medya temsillerinde çoğu zaman "günah keçisi" olarak tasarlandıklarını ifade ediyor. Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin haber konusu yapıma biçiminin, medyanın hak temelli bakış açısından yoksun olduğunu işaret ettiğini ve köşe yazarlarının ve haberlerin çoğunda mültecilere yönelik ayrımcılığın önlenmesi dahil, insan haklarıyla ilgili temel argümanların kullanılmadığını ve mültecilerin insan haklarının korunmasıyla ilgili faaliyet yürüten hak temelli sivil toplum kuruluşlarına oldukça sınırlı yer verildiği belirtiyor.

Nermin Biter; çevre/iklim mültecilerini, görünmez mülteciler olarak tanımlıyor. İklim değişikliğine bağlı çevresel sorunların ve iklim adaletsizliğinin nedenlerini tartışıyor. "Sürdürülebilir kalkınma" yaklaşımının iklim, çevre sorunları ile bağlantısını irdeliyor. Temel bir insan hakkı olarak çevre hakkı savunusunun ve iklim adaleti talebinin önemini, karşılaştıkları insanlık dışı durumlara karşı korumasız bırakılan, kendi kaderlerine terk edilen iklim/çevre mültecileri üzerinden vurguluyor.

Zeynep Sedef Varol; toplumsal cinsiyet, göç ve sağlık sorunlarını irdeliyor. Toplumsal cinsiyetin sağlığın temel belirleyicilerinden olduğunu, göçün sağlık üzerine etkilerini daha iyi anlayabilmek ve göçmenlerin sağlığını geliştirebilmek için toplumsal cinsiyet bakış açısına ihtiyaç olduğunu ifade ediyor. Göç eden kadınların, LGBTİ bireylerin sağlık hizmetine erişiminin önündeki dil, ücret, mahremiyet, damgalanma korkusu, sağlık çalışanlarının ayrımcı tutumu gibi engelleri toplumsal cinsiyet duyarlı bakış açısıyla ortadan kaldıracak politikalar üretilmesi için politika yapıcılarının mülteci dostu akıl ile düşünmelerinin gerektiğini belirtiyor. Sağlığın sosyal belirleyicileri bağlamında eğitim, iş, barınma vb koşulların kadın ve LGBTİ göçmenler için nitelikli ve eşit olarak sağlanmasının önemini vurguluyor.

Melda Yaman; Suriyeli mültecilerin diğer göçmenler gibi Türkiye işçi sınıfının alt katmanlarını oluşturduklarını, başta inşaat sektörü, tekstil imalatı ve tarım olmak üzere emek yoğun sektörlerde düşük ücretlerle, kayıt dışı çalıştıklarını ifade ediyor. Suriye'de işgücüne katılmamış binlerce kadının da Türkiye'de ücretli bir işte çalışmak zorunda kaldığını, Suriyeli mülteci kadınların çok daha kötü şartlarda çok daha ucuza çalıştırıldıklarını, kadın olmalarının yanı sıra bir de "göçmen" kadın oldukları için çok katmanlı sömürüye maruz kaldıklarını, cinsel şiddete ve tacize açık hale geldiklerini vurguluyor. Kadınların emek süreçlerinin ücretli çalışmayla sınırlı olmadığını, hane içinde ücretsiz bir emek etkinliği de yürüttüklerini ifade ediyor ve Suriyeli mülteci kadınların istihdama katılma koşullarını, hane içindeki bakım yükü çerçevesinde ele alıyor.

Zeynep Özen; Yaşamın sınırlarının sularda çizilmesinin öyküsüne Denizdeki Ateş filmi üzerinden odaklanıyor. Tarihsel olarak Avrupa göçmen filmlerinin aslen Avrupa'nın ne olduğu ya da ne olması gerektiği sorusunu dert ettiğini, 1970'lerden bu yana Avrupa sinemasının, göçmenlerin maruz kaldığı damgalanma, ayrımcılık ve ırkçılık gibi sorunları, bu minval üzerinden ele aldığını ifade ediyor. Avrupa sinemasının günümüzde insanlığın karşılaştığı en yakıcı meselelerden biri olan mülteci krizini, bu kez "Avrupa"yı sorgulama amacı taşıyarak görünür kılmaya çalıştığını belirtiyor. Gianfranco Rosi tarafından yönetilen Denizdeki Ateş filmi, Avrupa sinemasında mülteci krizinin yeni bir temsili olarak, söz konusu "Avrupalılık" fikriyle birlikte tartışmaya açıyor. İyi okumalar...